

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА
до проекту Заяви Верховної Ради України
«Про вчинення Російською Федерацією геноциду в Україні»

1. Обґрунтування необхідності прийняття Постанови

У цей непростий час, коли триває боротьба Українського народу зі збройною агресією Російської Федерації, виявляється все більше жорстоких зlodіань, які повинні отримати належну правову оцінку. Сьогодні з повною впевненістю можна констатувати, що вчинені збройними силами Російської Федерації дії є не просто злочином агресії, а мають на меті системне й послідовне знищення Українського народу, його самобутності та позбавлення його права на самовизначення та самостійний розвиток.

Це вимагає невідкладного визнання дій, вчинених збройними силами Російської Федерації під час останньої фази збройної агресії Російської Федерації проти України, яка розпочалася 24 лютого 2022 року, геноцидом Українського народу.

Відповідно до статті 2 Конвенції ООН про запобігання злочинів геноциду й покарання за нього (далі – Конвенція) та статті 6 Римського статуту Міжнародного кримінального суду (далі Статут) під геноцидом розуміють дії, вчинені з наміром знищити, повністю або частково, яку-небудь національну, етнічну, расову чи релігійну групу як таку, зокрема: а) вбивство членів такої групи; б) заподіяння серйозної фізичної або психічної шкоди членам такої групи; с) умисне створення для якої-небудь групи таких життєвих умов, що розраховані на повне або часткове фізичне її знищення; d) заходи, розраховані на запобігання дітонародженню всередині такої групи; e) насильницька передача дітей з однієї людської групи в іншу.

Таким чином, для констатації акту геноциду потрібно встановити, що відповідні діяння характеризуються таким:

- 1) їх спрямовано проти певної захищеної групи людей, яку можна виокремити за ознакою національної, етнічної, расової чи релігійної приналежності;
- 2) їх метою є знищення захищеної групи людей повністю або частково;
- 3) вони мають проявлятися принаймні в одній із форм, передбачених Конвенцією та Статутом.

1.1. Вчинення діянь проти Українського народу

В оригінальних текстах Конвенції та Статуту вжито термін «national group». Зміст цього терміну не може прив'язуватися лише до окремої національності» (зокрема, української), як часто намагаються це зробити представники «російського світу», оскільки такий переклад безпідставно

звужує зміст Конвенції і залишає поза захистом від геноциду цілісні спільноти людей, які можуть належати до різних національностей.

У судовій практиці вкоренилося ширше розуміння поняття національної групи (*national group*), яке з одного боку відповідає цілям Конвенції та Статуту, а з іншої – семантичному значенню англійських слів «*nation*», «*national*», яким в українській мові насамперед відповідають слова «народ», «народний». Так, згідно з рішенням Міжнародного кримінального трибуналу щодо Руанди у справі Акаєсу (*Akayesu*), національна група – це сукупність людей, які сприймаються такими, що мають певний юридичний зв'язок, заснований на спільному громадянстві, та поєднані взаємними правами та обов'язками (в оригіналі – «*a national group is defined as a collection of people who are perceived to share a legal bond based on common citizenship, coupled with reciprocity of rights and duties*»¹).

Слід також мати на увазі, що у судовій практиці міжнародних кримінальних трибуналів застосовується так званий суб'єктивний підхід до визначення захищених груп.² Це означає, що приналежність потерпілої особи до захищеної групи визначається не лише за певними об'єктивними критеріями, а й за суб'єктивним сприйняттям виконавця злочину про приналежність потерпілого до такої групи. Відповідно до такого підходу навіть особи, що формально не є громадянами України, але вважаються та переслідуються агресором як такі з метою фізичного знищення, належать до захищеної національної групи.

Виходячи з тексту Конституції України, захищеною від геноциду групою людей слід визнати Український народ, як сукупність громадян України всіх національностей,³ що проживають на території України. Зазначене поняття повною мірою відповідає змісту терміну «*national group*» у розумінні визначення геноциду за міжнародним правом.

З огляду на зазначене слід констатувати, що дії Збройних сил Російської Федерації на території України проти цивільного населення здійснюються з наміром знищити, повністю або частково, Український народ як окрему національну групу відповідно до Конвенції.

1.2. Мета Російської Федерації – знищення Українського народу

Обставини, що передують і супроводжують розв'язання та ведення агресивної війни Російської Федерації проти України однозначно вказують на намір керівництва Російської Федерації знищити Український народ.

Напередодні повномасштабного вторгнення Російської Федерації на територію України В. Путін заперечив існування України як окремої держави і заявив, що Україна є «невід'ємною частиною» Росії та російського

¹ *Prosecutor v. Akayesu*, 2 September 1998, § 512

² *Prosecutor v. Semanza*, 15 May 2003, § 317

³ Див. Преамбулу до Конституції України, де термін «Український народ» вживається в розумінні «громадяни України усіх національностей»

«історичного, культурного та духовного простору».¹ Цьому передували й інші заяви В. Путіна про те, що українці – це не окремий народ, а частина російського народу.²

Твердження В. Путіна про те, що український та російський народи не є різними, натомість є одним народом, означає ніщо інше, як заперечення самого факту існування одного із цих двох народів – українського народу. Якщо існує лише один із двох народів, іншого не може існувати. Самоочевидно, що, на думку В. Путіна, має залишитись лише російський народ.

Так, під час промови на засіданні Ради національної безпеки та оборони Російської Федерації 21 лютого 2022 року В. Путін заявив, що сучасна Україна була цілком і повністю створена Росією, звинуватив комуністів та українських націоналістів «у розпаді історичної Росії під назвою СРСР». Також зазначив, що у 2014 році внаслідок «держперевороту» владу захопили радикали-націоналісти, які розпочали відверто антиросійську політику.³

Заявленою метою воєнної агресії з боку Російської Федерації є «денацифікація» України. Цей термін створено саме для того, аби прив'язати збройну агресію до знищення «нацистів», якими буцімто населено Україну. «Нацистами» російське керівництво називає українців, які заперечують існування лише одного народу та виборюють право Українського народу на самоідентифікацію. У такий спосіб Російська Федерація проводить політику, спрямовану на створення викривленого уявлення про самотність Українського народу та його прагнення до незалежності, що реалізується через поширення в усьому світі фальшивих ідеологем, в основі яких лежить завідомо хибне та маніпулятивне ототожнення українського патріотизму з «нацизмом» чи іншими людиноненависницькими ідеологіями.

Описана вище фальшива ідеологема поширюється розвинутою пропагандистською мережею РФ та публічно офіційно підтримується посадовими особами різних рівнів. Уже в розпал війни заступник голови Ради Безпеки Російської Федерації (головою Ради є В. Путін) Д. Медведєв заявив, що українство та його ідентичність «[...]єсть одін большой фейк. Этого явления никогда не было в истории. И сейчас не существует».⁴

На сайті російського державного (!) міжнародного інформаційного агентства «РІА Новості» було оприлюднено статтю «Что Россия должна сделать с Украиной», де зазначено, що «денацифікація» українців полягає у перевихованні, яке досягається ідеологічними репресіями (придушенням) нацистських установок та жорсткою цензурою: не лише у політичній сфері, але обов'язково також у сфері культури та освіти. В цій публікації вказано, що «денацифікація» неминуче буде й «деукраїнізацією» – відмовою від

¹ Заява В. Путіна. URL: <http://en.kremlin.ru/events/president/news/67828>

² Стаття Владимира Путина «Об историческом единстве русских и украинцев». URL: <https://rg.ru/2021/07/12/statia-vladimira-putina-ob-istoricheskom-edinstve-russkih-i-ukraincev.html>

³ Обращение Президента России. 21 февраля 2022. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Prs9N7sXQBE>

⁴ Медведєв Д. О фейках і настоящей історії. URL: https://t.me/medvedev_telegram/34

розпочатого ще радянською владою масштабного штучного роздмухування етнічного компонента самоідентифікації населення територій історичних Малоросії та Новоросії. Автор цього пропагандистського матеріалу стверджує, що «дебандеризації» буде самої по собі недостатньо для «денацифікації» – «бандерівський» елемент є лише виконавцем і ширмою, маскуванням для європейського проєкту нацистської України, тому денацифікація України – це її неминуча «деєвропеїзація».¹

Відтак справжня мета «денацифікації» – знищення Українського народу, його самобутності та позбавлення його права на самостійний розвиток.

Зазначена мета реалізовувалася поступово та поетапно. Підтвердженням цього є багатовікова політика Російської Федерації спрямована на «деукраїнізацію», поглинання української нації шляхом перекручення та привласнення фактів з її історії та здобутків у сферах науки, культури й мистецтва. Тільки одним з багатьох інших дуже промовистих прикладів є заява В. Путіна про те, що Ярослав Мудрий є їхнім великим князем, а його дочка Анна, яка була дружиною французького короля Генріха I, поклала початок російсько-французьких відносин². Президент Російської Федерації у своїй статті стверджує, що сучасна Україна цілком і повністю дітище радянської епохи, а українська еліта це заперечує. Він вважає, що колективізація, голод початку 30-х років є спільною трагедією, а українці видають її за геноцид Українського народу³. Насправді Голодомор 1932-1933 років є одним із найпоказовіших історичних прикладів геноцидальних дій Росії з метою знищення Українського народу.

Численні публічні заяви президента Російської Федерації та інших посадових осіб цієї держави, а також рішення органів влади всіх рівнів на підтримку та виконання цих заяв в сукупності свідчать про існування офіційної політики російської держави щодо невизнання права Українського народу на самоідентифікацію, самовизначення і, як наслідок, на існування.

Так, на саміті НАТО ще у 2008 році Президент Російської Федерації заявив, що Україна – складне державне утворення, третина українців етнічні росіяни, а в Російській Федерації в Україні є свої інтереси⁴. Тоді ж В. Путін заявив, що в разі вступу України в НАТО Україна може припинити своє існування⁵. В. Путін також заявляв, що суверенітет України можливий лише

¹ Что Россия должна сделать с Украиной. URL: <https://ria.ru/20220403/ukraina-1781469605.html>

² "Наш князь": Путин в Париже присвоил Ярослава Мудрого. URL: https://news.liga.net/politics/video/nash_knyaz_putin_v_parizhe_prisvoil_yaroslava_mudrogo

³ Стаття Володимира Путіна «Об историческом единстве русских и украинцев». URL: <http://web.archive.org/web/20210713085718/http://kremlin.ru/events/president/news/66181>

⁴ Выступление Владимира Путина на саммите НАТО (Бухарест, 4 апреля 2008 года). URL: <https://www.unian.net/politics/110868-vyistuplenie-vladimira-putina-na-sammite-nato-buharest-4-aprelya-2008-goda.html>

⁵ Путин - Бушу: "Украина - это не государство". URL: <https://www.pravda.com.ua/rus/news/2008/04/7/4437118/>; Россия открыто угрожает Украине военными мерами за вступление в НАТО. URL: <https://www.pravda.com.ua/rus/news/2008/04/11/4437632/>

в партнерстві з Російською Федерацією¹. Колишній перший заступник глави адміністрації президента Російської Федерації В. Сурков заявив, що Росія «не втратила імперських інстинктів» і продовжить розширюватися².

Ці та численні інші публічні матеріали доводять, що політика Російської Федерації, послідовність і системність її реалізації націлені на масове знищення населення України, порушення суверенітету і територіальної цілісності України та ліквідації національної державності України. Метою керівництва Російської Федерації є знищення українських патріотів, української мови, українського культури, всього, що формує самобутність Українського народу.

1.3. Форми геноциду Українського народу

Дії збройних сил Російської Федерації на території України проти цивільного населення здійснюються з наміром знищити, повністю або частково, Український народ як окрему національну групу шляхом вбивства членів цієї групи, спричинення серйозних тілесних ушкоджень або розумового розладу цієї групи, умисного створення для цивільного населення України таких життєвих умов, які розраховані на повне або часткове фізичне знищення Українського народу, насильницької передачі дітей України на територію Російської Федерації або на тимчасово окуповані Російською Федерацією території України.

Масовими є факти вчинення збройними силами Російської Федерації на тимчасово окупованих територіях звірств (зокрема, в містах Буча, Бородянка, Гостомель, Ірпінь та багатьох інших населених пунктах на території України), що виявлялися у численних випадках вбивств, викрадення, позбавлення свободи людей, їх катування, гвалтування, глумління над тілами вбитих і замучених, розстріли людей, цілих сімей, включно з дітьми, які намагалися евакуюватися з окупованих населених пунктів Донецької, Київської, Луганської, Сумської, Харківської, Херсонської, Чернігівської областей. Після звільнення окупованих Російською Федерацією територій стають відомими все більше таких моторошних, нелюдських, цинічних фактів.

Окупанти умисно спрямовують військові дії на цивільне населення, цивільні об'єкти та об'єкти, що користуються особливим захистом (лікарні, школи, дитсадки), як у Маріуполі (скидання бомб на пологовий будинок, театр, де в укритті знаходилися люди, а біля самої будівлі був напис «Діти»), практично знищуючи цілі міста (Волноваха, Ізюм, Маріуполь, Охтирка, Чернігів, Щастя та низка інших населених пунктів).

¹ Путин написал статью о стене между Россией и Украиной. URL: <https://www.rbc.ru/politics/12/07/2021/60ec4db69a7947fd32f4e9dc>

² «Не втратили імперських інстинктів». Сурков написав пропагандистську статтю, в якій заявив, що «Росія буде розширюватися». URL: <https://nv.ua/ukr/world/geopolitics/surkov-napisav-propagandistsku-stattyu-pro-imperski-ambiciji-rosiji-ostanni-novini-50197323.html>

Окремо слід звернути увагу на численні факти, які свідчать про створення умов життя, що розраховані на фізичне знищення населення України.

Блокада населених пунктів, знищення в таких пунктах цивільної інфраструктури (електро-, водо- та теплопостачання тощо) в поєднанні з перешкоджанням доступу гуманітарних вантажів та евакуації мирного населення позбавляє населення доступу до базових потреб, необхідних для виживання, а саме води, їжі, тепла в холодну пору року, ліків та медичної допомоги, – і розраховано на заподіяння виняткових страждань та, в підсумку, фізичне знищення мирного населення в багатьох населених пунктах на території України. Такі дії є воєнним злочином – використання голоду як методу війни, а також злочином проти людяності – знищення цивільного населення. Блокада таких великих міст як Маріуполь, Чернігів є свідченням наміру Російської Федерації досягнути фізичного знищення принаймні частини Українського народу.

Численими також є факти примусового переміщення тисяч людей, в тому числі дітей, з числа цивільного населення України на територію Російської Федерації або тимчасово нею окуповані території України. Примусове видворення та переселення українських громадян, як це масово відбувається з мешканцями Маріуполя, також доводить намір знищити Український народ, припинити його існування на певній території. Примусове переміщення українських дітей на територію Російської Федерації та їхня передача на виховання до чужого їм середовища свідчить про мету знищення їхньої самоідентифікації як українців.

Численими є випадки фізичного та психічного насильства щодо представників українських органів державної влади та органів місцевого самоврядування, представників громадських організацій та інших місцевих активістів, журналістів, священнослужителів та інших авторитетних в українському суспільстві осіб. Такі дії спрямовані на пригнічення та знищення еліти Українського народу.

Низка дій Російської Федерації також спрямовані на створення умов, що розраховані на поступове знищення Українського народу через підрив економічного потенціалу та безпеки, що проявляється у знищенні об'єктів господарської інфраструктури (пошкодження зерносховищ, перешкоджання посівній кампанії, блокада морських торговельних шляхів, руйнування електро- та газотранспортної інфраструктури тощо). Такі дії спрямовані на створення передумов для поступового зубожіння Українського народу, нестачі продовольства та інших необхідних для виживання ресурсів.

На тимчасово окупованих Російською Федерацією територіях діє заборона використання української мови та україномовних книг, невідкладно запроваджується освіта російською мовою та з російським ідеологічним спрямуванням, що також свідчить про намагання знищити українську самобутність і українську націю. Діти, яких змушують вчитися за новими «програмами», фактично зазнають насильницької передачі з однієї суспільної групи до іншої.

У бібліотеках тимчасово окупованих територій Луганської, Донецької, Чернігівської та Сумської областей здійснюється вилучення української історичної та художньої літератури, яка не збігається з постулатами кремлівської пропаганди. Для цього залучено російські підрозділи так званої «воєнної поліції». Вони мають цілий перелік заборонених до згадування прізвищ, серед них: Мазепа, Петлюра, Бандера, Шухевич, Чорновіл. Також відомо про випадки вилучення книжки «Справа Василя Стуса» Вахтанга Кіпіані. Знайдені книжки вилучаються, масово знищуються на місці або вивозяться у невідомому напрямку.

Слід зазначити, що випадки геноциду, які полягають у фізичному знищенні певної захищеної групи, часто супроводжуються нападами та знищенням об'єктів культурної та історичної спадщини, релігійних об'єктів та будівель. У зв'язку з цим міжнародні суди та кримінальні трибунали вважають, що напади на культурні та релігійні об'єкти та символи можуть слугувати легітимними доказами існування умислу фізичного знищення захищеної групи.

Цілеспрямовані дії з руйнування українських музеїв, історичних пам'яток в Україні, місць богослужіння, знищення українських книг, заборона використання української мови у підконтрольних окупантам територіях – це ймовірна спроба стерти культурні, історичні та мовні ознаки, що є характерними та об'єднують Український народ. Такі дії доводять існування умислу фізичного знищення Українського народу.

Таким чином, зазначені факти в сукупності дають підстави вважати, що дії Російської Федерації під час збройної агресії спрямовані на знищення Українського народу та є геноцидом.

2. Цілі й завдання проекту Постанови

Метою прийняття проекту Постанови є визнання Верховною Радою України дій, вчинених Збройними силами Російської Федерації та її політичним і військовим керівництвом під час останньої фази збройної агресії Російської Федерації проти України, яка розпочалася 24 лютого 2022 року, геноцидом Українського народу.

3. Загальна характеристика та основні положення проекту Постанови

Проектом Постанови пропонується схвалити Заяву Верховної Ради України «Про вчинення Російською Федерацією геноциду в Україні». Цією заявою Верховна Рада України визнає дії, вчинені Збройними силами Російської Федерації та її політичним і військовим керівництвом під час останньої фази збройної агресії Російської Федерації проти України, яка розпочалася 24 лютого 2022 року, геноцидом Українського народу.

Парламент також звертається до Організації Об'єднаних Націй, Європейського Парламенту, Парламентської Асамблеї Ради Європи, Парламентської Асамблеї ОБСЄ, Парламентської Асамблеї НАТО, урядів та

парламентів іноземних держав щодо визнання вчинення Російською Федерацією геноциду Українського народу, а також злочинів проти людяності та воєнних злочинів на території України.

Проектом Постанови доручається Голові Верховної Ради України забезпечити невідкладне направлення тексту Заяви до Організації Об'єднаних Націй, Європейського Парламенту, Парламентської Асамблеї Ради Європи, Парламентської Асамблеї ОБСЄ, Парламентської Асамблеї НАТО, урядів та парламентів іноземних держав.

Голові Верховної Ради України надаються повноваження звернутися до Генеральної прокуратури, Міністерства закордонних справ України та Міністерства юстиції України щодо невідкладного вжиття заходів для належного документування фактів вчинення Збройними силами Російської Федерації та її політичним і військовим керівництвом геноциду Українського народу, злочинів проти людяності, воєнних злочинів, інших тяжких злочинів на території України, та ініціювання притягнення до відповідальності усіх винних осіб.

4. Фінансово-економічне обґрунтування

Прийняття Постанови не потребує додаткових витрат з Державного бюджету України.

5. Обґрунтування очікуваних соціально-економічних, правових та інших наслідків застосування Постанови після її прийняття

Прийняття проекту Постанови стане першим кроком до викриття істинних намірів Російської Федерації, її дій щодо знищення Українського народу під час збройної агресії Російської Федерації проти України й донесення цієї інформації до міжнародної спільноти з метою ініціювання притягнення до відповідальності всіх винних осіб.

Народні депутати України

**Стефанчук Р.О.
та інші**

ЕАС ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ

Підписувач: СТЕФАНЧУК РУСЛАН ОЛЕКСІЙОВИЧ
Сертифікат: 2B6C7DF9A3891DA1040000062EE150049384302
Дійсний до: 14.05.2022 23:59:59

Апарат Верховної Ради України
№ 2д9/1-2022/61120 від 10.04.2022

856284